

IFS Info 2/2006

Svein Holtan

Den standhaftige militær- musikken

Forsvarets musikk og den lange
debatten om nedleggelse

Om forfatteren

Svein Holtan

Svein Holtan er oberstløytnant i Luftforsvaret. I tillegg til sin militære utdanning, med blant annet Stabsskole II, har han studert medievitenskap og musikk. Holtan har blant annet arbeidet som informasjonsansvarlig for Luftforsvaret og vært stasjonert ved ISAF hovedkvarter i Afghanistan og arbeidet med psykologiske operasjoner.

Denne utgivelsen er et utdrag og oppdatering av hans fordypningsoppgave ved Luftkrigsskolen, *Når Apollo underlegges Mars: Forsvarets musikk eksistensgrunnlag - de lange linjer og fremtidige muligheter* (2000).

Den standhaftige militærmusikken

Forsvarets musikk og den lange debatten om nedleggelse

Av Svein Holtan

Scroll down to read an English summary of this article.

Innledning

Forsvarets musikk har klart å overleve til tross for iherdige og kontinuerlige forslag om nedleggelse siden 1880-årene og frem til i dag. Siden korpsene ble etablert i 1818, har Forsvaret vært igjennom en rekke omorganiseringer. Avdelinger har blitt opprettet og nedlagt, men dette har ikke påvirket korpsene i noen nevneverdig grad. Etter den kalde krigen, da Forsvaret påbegynte en gigantisk omorganiseringsprosess med krav om kraftige reduksjoner, opplevde Forsvarets musikk i faktisk en økning i antall stillingshjemler med nær 30 prosent. Dette ble dog en kortvarig oppbygging, siden to av korpsene ble lagt ned og gjenopprettet som sivile musikkorps i 2002–03.

Forsvaret har forsøkt å redusere og/eller nedlegge virksomheten i over 120 år. Likevel eksisterer den fremdeles. Derfor er det interessant å undersøke hvordan musikken har klart å bestå. Jeg har derfor i denne redegjørelsen sett på hvilken argumentasjon som har vært ført fra ulike parter i den langvarige diskusjonen om Forsvarets musikk. Hvilke kulturpolitiske, forsvarspolitiske og fagmilitære argumenter har vært nytt for opprettelse, omorganisering og reduksjoner av militærmusikken i Norge? Og hvilke andre argumenter har eventuelt hatt betydning for

militærmusikkens eksistens?

Det er lagt vekt på å trekke frem diskusjonene knyttet til de største og mest typiske nedleggings- og reduksjonsforslag for å finne frem til militærmusikkens eksistensgrunnlag. Disse diskusjonene var knyttet til behandlingen av Forsvarets struktur og pågikk med varierende intensitet under store deler av 1900-tallet.

Enkelte deler av historien er utelatt, som for eksempel diskusjonen om de militære musikkskolene og signaltjenesten. Selv om historieførløpet til Marinemusikken til tider arter seg noe annerledes enn Hærens musikkorps, kommenteres dette ikke eksplisitt ettersom det ikke påvirker den historiske redegjørelsens hensikt.

Unionstiden

“Nordmændene sværme for Musik”

Krigsmusikk har høyst sannsynlig eksistert hos alle folk helt tilbake til antikkens dager, hvor hensikten var å vekke til krigslyst ved siden av å sammenkalle soldatene, gi tegn til angrep eller å tilkjenne når ordre skulle utføres. Machiavelli beskrev allerede i 1521 i sin bok, *Libro della arte della guerre*, bruk av musikk i krig der trompeter skulle viderefremme offiserenes

ordre.¹ Han foreslo at man skulle nytte forskjellige typer trompeter for henholdsvis kavaleri og infanteri, slik at soldatene skulle kunne skille ut hvilke ordre som var ment for deres avdeling. Machiavelli skrev videre at militærmusikk var et verdifullt hjelpemiddel under marsj. Musikken hadde derfor tre funksjoner; å oppildne egne soldater til kamp, å skremme fienden og å holde kommunikasjonen internt mellom avdelinger og soldater.

Selv om enkelte av militærkorpene i Norge har aner lengre tilbake i tid, var de første formelle "musikerne" i det norske forsvaret en følge av den dansk-norske hærordningen av 1767. I begrunnelsen for opprettelsen av musikerstillingene het det at:

den store Hob, og navnlig Nordmændene, sværme for Musik, og fordi derved bedre gaaes i Fodslag.²

Man valgte å benytte ressurser til musikk som et virkemiddel for at nordmennene skulle kjempe bedre på slagfeltet. Det var med andre ord en bevisst tanke om at musikken økte stridsviljen og evnen. For øvrig ble musikerne fra begynnelsen ikke betraktet som militære personer, men som sivilister oppkledd i militære uniformer. Militærmusikerne var, ved siden av sitt virke for de militære styrker, i stor grad også engasjert i det sivile musikklivet.³ Musikerne ble ikke regnet som kampdyktige soldater og hadde en løs tilknytning til de "væbnede styrker".

1 Stanley Sadie (red.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 6. utg. (London: MacMillan Publishers, 1980), s. 316.

2 Niels Friis, *Militærmusikken. Blade af dens historie minder om dens mænd*, (Viborg: Viborg Stiftsbogtrykkeri, 1941), s. 12. Det har ikke lyktes å avdekke hvorvidt Hærordningen av 1767 faktisk eksisterer. Selv om Friis ikke har et tilfredsstillende noteapparat, velger jeg å stole på at han refererer originaldokumenter både fordi han oppgir et direkte sitat og språket i sitatet er i samme stil som de originaldokumentene som er gjennomsokt fra samme tidsperiode ("Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve – den Danske Krigsmagt til Lands, 1763–1773").

3 Niels Friis, "Den militære musik, Nogle historiske Rids", *Norsk Militært Tidsskrift* (1955): 446.

Det skulle gå 50 år, til den nye hærordningen av 1817 ble vedtatt, før vi fikk musikkorps slik vi i grove trekk kjenner dem i dag. Marinemusikken ble vedtatt opprettet to år senere, og de nå seks korpene var geografisk fordelt på de største garnisonsbyene:⁴

Fredrikshald	1. Agershusiske brigade
Christiania	2. Agershusiske brigade
Christiansand	3. Christiansandske brigade
Bergen	4. Bergenusiske brigade
Trondheim	5. Trondhjemske brigade
Fredriksvern	Marinemusikken (flyttet til Horten i 1849)

Denne organiseringen med rundt 130 militærmusikere i brigademusikken, stod mer eller mindre urørt frem mot 1880-tallet, da det kom frem forslag om nedleggelse og reduksjoner. Blant annet ble nedleggingsspørsmålet reist av et mindretall, bestående av partiet Venstre, i militærkommisjonen av 1885.⁵ Johan Sverdrups venstreregjering fulgte dette mindretallet da saken ble fremlagt for Stortinget i 1887, men møtte sterk motstand fra flere hold. En musikerkomité, som ble nedsatt for å gi en faglig uttalelse, la stor vekt på at resultatet av en reduksjon og omorganisering ville medføre en svekkelse av norsk musikkliv.⁶

Major Ole Olsen, en av de mest markante skikkelsene i norsk militærmusikks historie, tok alle midler i bruk rundt århundreskiftet for å befeste militærmusikkens posisjon i Forsvaret og samfunnet forøvrig. Han møtte sågar opp på slottet hos kong Oscar i 1887–88 for å få til en kontraordre på Stortingets vedtak om nedleggelse og lyktes faktisk i sine bestrebelser.

Men selv om korpene denne gangen ble reddet, var forholdet til musikken på

4 Marinemusikken flyttet til Horten i 1849, hvor den fremdeles er stasjonert. I tillegg til de nevnte musikkorps har Forsvarets distriktsmusikkorps Nord-Norge i Harstad kommet til.

5 Egil A. Gundersen, *Ole Olsen; mennesket, musikeren, majoren* (Skien: eget forlag, 1997), s. 84.

6 Trond Elnes, *Divisjonsmusikken i Halden*, hovedoppgave (Oslo: Universitetet i Oslo, 1980), s. 17–18.

ingen måte avklart. Etter flere runder i Forsvarsdepartementet og Stortinget gjentok man i stortingsdokumentene fra 1880–90-årene at spørsmålet om militærmusikkens fremtid ikke kunne anses som avgjort, og at dette måtte avklares for en endelig avgjørelse.⁷

Kraftig motstand mot forslagene til omorganisering fra sivilbefolkningen og de militære musikerne førte til at saken stadig ble utsatt. I 1891 tok Stortinget avgjørelsen om å fortsatt beholde korpene, fordi man mente at militærmusikken hadde en betydning rent militært, men også ut fra en allmenn anerkjennelse av militærmusikkens betydning for det musikalske liv i landet.⁸

En av pådriverne for å få beholde musikkorpene i 1891 var overraskende nok armékommandoen som gikk inn for en *utvidelse* av hvert av de fem underlagte korps.⁹ Likevel gikk den allerede året etter inn for at Infanteribrigadenes musikkorps skulle oppheves i den form som det til nå hadde hatt. Arméens organisasjonsplan vektla signaltjenesten på bekostning av musikkorpene, men Forsvarsdepartementet ville ikke undervurdere betydningen av de militære musikkorps.

...[at] man ikke bør underkjende den Betydning som Musik i militær Henseende har baade for en Afdelings Disciplin og for dens militære Brugbarhet. Hertil kommer, at en god Militærmusik i Garnisonsstederne er af uundværlig Betydning ikke alene for Militæret, men for Landets Musikliv i det hele taget. ... Vore hidtilværende Brigademusikkorps er derfor havt en Betydning, som rækker langt udover de rent militære Hensyn.¹⁰

Argumentasjonen var denne gangen

- 7 St.prp. nr. 1 (1888), hovedpost IX A, "Statsbudsjettet Armeens budget", s. 90.
 8 St.prp. nr.1 (1891), hovedpost IX A, bilag 16, "Statsbudsjettet Armeens budget", s. 131.
 9 Ibid., s. 133.
 10 St.prp. nr. 1 (1892), hovedpost IX A, "Statsbudsjettet Armeens budget", s. 13–14.

grundigere, ettersom departementet trakk frem flere forhold rundt militærmusikkens betydning enn hva som var gjort tidligere. Betydningen for en avdelings disiplin ble trukket frem, ved siden av den relevansen korpene hadde for det sivile musikkliv. På nytt ble det understreket at militærmusikkens forhold måtte avklares, fordi det kom klager på de usikre forholdene fra flere kanter.¹¹

Den endelige ordningen i 1892 var at brigademusikken besto i lik form som før. Dette til tross for at musikkens militærfaglige betydning innen Forsvaret var uklar, og argumentasjonen allerede på dette tidspunktet overveiende var av kulturpolitisk art.

"Flygende faner og klingende spil"

Kaptein Sinding-Larsen redegjorde i Norsk Militært Tidsskrift i 1906 for den viktige psykologiske rollen bruk av faner og musikk hadde hatt i krigen.¹² Musikken fungerte som et psykisk middel som "hævet angrebets kraft og dristighet" og som en såkalt styrkemultiplikator; musikken førte til at troppene kjempet bedre.¹³

Sinding-Larsen skrev samtidig at tiden hvor musikken var "det naturlige opildningsmiddel" nå var forbi, når korpene ikke lenger kunne delta direkte i slaget. Saken ble for Norges del avgjort ved overgangen fra de taktiske direktiver av 1894 til de taktiske direktiver av 1905. Der redegjorde man for at musikken ikke lenger hørte hjemme i kamp, fordi den var avløst av andre virkemidler.¹⁴ Militærmusikken hadde imidlertid andre oppgaver å ivareta.

- 11 Ibid., s. 14.
 12 Alfred Sinding-Larsen, "Flyvende faner og klingende spil", *Norsk Militært Tidsskrift*, 19. januar 1906. Kaptein Alfred Sinding-Larsen var brigadeauditor (juridisk embetsmann ved den militære rettspleie) ved kavalleriet, garnisonsauditor ved Akershus festning, juridisk konsulent hos Generalintendanten, og han underviste i militær rettspleie på Krigsskolen. I 1901 søkte han avskjed fra sine militære poster foruten ved Krigsskolen, hvor han var til 1905. I tillegg var Sinding-Larsen en kjent og fargerik kulturskribent i Oslo rundt århundreskiftet og var redaksjonssekretær i *Morgenbladet* 1869–1911.
 13 Ibid., s. 33.
 14 Ibid., s. 37.

Musik vil derimod nu som alltid have en overordentlig betydning såvel på landevejsmarch, som også i bivuak; men man kunde unegtelig være fristet til at foreslå de mandsterke, & talrige, musikkorps(er) (brigademusikkorpsene) afløst af store grammofoner, der jo har fordelene af at være overordentlig meget billigere (selv på en kjærre eller motorcycle) og mer uafledelig præstationsdygtige, end selv det ivrigste musikkorps.

...men det er da formentlig et spørgsmål, om de store musikkorpsers opretholdelse er nødvendig af militære hensyn. ... tanken om at sløife dem ... vil bringe især musikfolk til at stejle, og det ganske betydeligt ... Men de store musikkorps(er) ... har visserlig sin overvejende betydning som stamme for det civile musiklivs orkestereksekutører, og der synes derfor at være liden grund til at belaste militærbudgetterne dermed.¹⁵

Det var fra denne tid, da det militære rasjonale bak musikkorpsene i stor grad ble borte, at militærmusikken virkelig ble diskutert. Ifølge Sinding-Larsens artikkel så korpserne ut til å ha overveiende "sivillkulturell" betydning. Men til tross for hans kritiske syn, argumenterte kapteinen likevel med at musikken på de tidlige stadier av kampen kunne ha en eller annen "krafttilskuddets berettigelse".¹⁶ I den sammenheng ville det være vanskelig å forestille seg Forsvarets paradevirksomhet, uten å ha korpserne involvert. Sinding-Larsens mente at man burde la andre enn "militærbudgetterne" bli belastet for denne virksomheten, et forslag som politikerne behandlet i Stortinget i 1914.

15 Ibid., s. 42-43.

16 Ibid., s. 38.

Under den almindelige debat om hærens budget for terminen 1913-1914 blev der bl.a. fremholdt, at en del av bevilgningerne til brigademusikkorpsene med rette hørte hjemme paa kulturbudgettet, likesom man var inde paa tanken om eventuel sløifning av disse musikkorpsene.¹⁷

Forsvarsdepartementet skrev til Kirke og Undervisningsdepartementet (KUD),¹⁸ men KUD kunne ikke si seg enige i "den faldne uttalelse" og så derfor ingen grunn til å bevilge penger til militærmusikken.¹⁹ Det ble også gjort henvendelser til de kommuner hvor korpserne var stasjonert med forslag om at kommunene dekket 25 prosent av utgiftene, noe kommunene ikke var villige til.

Denne gangen gikk den kommanderende general og brigadesjefene sterkt i mot forslaget om nedleggelse, i det de mente at både de militære og sivilbefolkningen hadde behov for militærmusikk på et høyt musikalsk nivå, og at Forsvaret hadde en "folkeopdragende mission av overordentlig stor betydning". Musikkens funksjon som bindeledd mellom hæren og folket ble understreket, og de mente også at besparelsen som kunne oppnås gjennom en nedleggelse var minimal, fordi tjenesten i så fall måtte kjøpes fra annet hold.²⁰ Kommanderende general mente også at utgiftene til brigademusikkorpsene skulle dekkes fullt og helt av Forsvaret, slik at man beholdt full rådighet over dem. Forsvarets positive innstilling kan ses i sammenheng med folkehærens rolle i 1914 og nasjonsbyggingen etter unionsoppløsningen. Forsvaret hadde behov for gode relasjoner til sivilbefolkningen og brigademusikkorpsene ble sett som et godt virkemiddel i så henseende.

17 St.prp. nr. 1 (1914), hovedpost XI A, "Statsbudsjettet", s. 14.

18 På denne tid var det dette departementet som tok seg av kultursaker.

19 St.prp. nr. 1 (1914) Hovedpost XI A, "Statsbudsjettet", s. 14.

20 Ibid. Kommanderende generals uttalelse til Forsvarsdepartementet, s. 14.

Forsvarsdepartementet besluttet med bakgrunn i all motstand ikke å legge frem endringsforslaget for Stortinget, men i budsjettforslaget ble det stilt spørsmål om hvilken nytte hæren hadde av korpene i forhold til de summer som ble bevilget. Departementet akter derfor å få utredet saken nærmere.²¹ De militærfaglige behovene for musikken ble stadig vekk diskutert, men de fagmilitære argumentene mistet tyngde i denne perioden. Militærmusikkens rolle ble mer diffus, og mer allmenne forsvarspolitiske argumenter ble koplet til de kulturpolitiske – militærmusikk som markedsføring av Forsvaret mot sivilbefolkningen.

I det militærmusikkens taktiske funksjon på slagfeltet falt bort ved århundreskifter, startet den etter hvert svært langvarige diskusjonen opp. For selv om det utvilsomt var riktig at musikkorpene ikke lenger hadde noen funksjon i selve striden, var det andre funksjoner militærkorpene hadde hatt som fremdeles måtte fylles.

Mellomkrigstiden

“Divisjonsmusikkorpene foreslås sloifet”

Den generelle økonomiske krisen landet var inne i på 1920-tallet, sammen med det internasjonale oppropet om “aldri mer krig”, fikk stor betydning for bevilgningene til det norske forsvar, hvor blant annet strukturen ble kraftig redusert.

Den tidligere nevnte Ole Olsen sloss for å få beholde sine korps og sine musikere, og han brukte stadig sine kontakter. Blant annet skrev han til statsminister Mowinckels sønn, for å få ham til å påvirke “Deres Hr. Far”, som Olsen uttrykte det. Som en synlig og tydelig ildsjel med mange avisinnlegg ble han ofte karikert i hovedstadens aviser for sitt engasjement for militærmusikken.²²

I 1924 anbefalte kommanderende

general, Johan Christopher Ræder, en fortsatt drift av korpene, om enn med færre faste musikere enn tidligere. Men han tok forbehold om at utgiftene til divisjonsmusikkorpene måtte legges til det forutsatte budsjett og ikke gå utover andre hærformål. Hans resonnement ble underbygget med at uten korpene ville allmennhetens interesse for Forsvaret svekkes, et hensyn som måtte tillegges stor betydning i den tid de var inne i. Korpens betydning for det sivile musikkliv og som bindeledd mellom sivilbefolkning og Forsvaret ble fremhevet. Samtidig måtte besparelser på hærens musikk være mindre betenkelig for Forsvarets effektivitet enn de andre reduksjonene som ellers hadde vært på tale. Så fremt det var økonomisk mulig, det ville si at utgiftene til korpene ikke måtte gå på bekostning av andre hærformål, støttet generalen divisjonsmusikkorpene.²³

Hærordningen av 1927 resulterte i en ny redusert forsvarsorganisasjon, hvor musikken ble alvorlig berørt. St.prp. 33 (1926) “Om ny hærordning” redegjorde for den nye hæren etter en kraftig reduksjon av virksomheten. De seks musikkorpene (divisjonsmusikkorps)²⁴ bestod av i alt 148 musikere.

Denne betydelige utgift [550 000,-] står ikke i rimelig forhold til den nytte hæren har av disse musikkorps som i realiteten nærmest må betraktes som musikkorps for vedkommende byer. Når forsvarsutgiftene skal bringes alvorlig ned, vilde det etter departementets mening være uforsvarlig å oprettholde disse musikkorps samtidig med at man sløifer militært viktige ledd i organisasjonen. Divisjonsmusikkorpene foreslås

21 Ibid., s. 15. Regimentmusikken bestod av amatørmusikanter som hadde musikken som en sekundær rolle. Det var en blanding mellom vernepliktige og befal som tjenestegjorde ved det aktuelle regiment.

22 “Brigademusiken leve!” *Tidens Tegn*, 23. januar 1926. Hentet fra Gundersen, *Ole Olsen...*, s. 85.

23 Budsj.innst. S. nr. 125 (1936), tillegg 4, “Innstilling fra militærkomiteen om bibehold av divisjonsmusikkorpene”, s. 4. Det refereres her til kommanderende generals skriv til Forsvarsdepartementet, 19. november 1924.

24 Korpene endret navn fra brigademusikkorps til divisjonsmusikkorps i 1916 i forbindelse med ny hærordning.

derfor sløifet.²⁵

I den samme proposisjonen foreslo Forsvarsdepartementet å opprettholde Regimentsmusikken, fordi øvelser var foreslått forlenget, og man dermed fikk et økt behov for militærmusikk. Disse korpene dro ikke med seg kostnader av noen vesentlig betydning, ettersom de bestod av amatørmusikere. Den profesjonelle divisjonsmusikken ble besluttet nedlagt fra 1930, men ville bli opprettholdt på midlertidig basis, fordi det hersket ulike syn på hvordan den faktiske nedleggelsen skulle skje.²⁶ Kommanderende general, Christian Theodor Holtfodt, mente at korpene skulle holdes i live inntil den naturlige avgangen medførte at korpene ble for små (under 15 mann). Korpset i hovedstaden skulle beholdes lengst og ville med naturlig avgang eksistere frem til 1943.²⁷ Finansborgermesteren i Oslo foreslo i denne forbindelse at kommunen kunne bidra økonomisk for å opprettholde divisjonskorpset i byen.²⁸ Stortingets militærkomité sa i sin innstilling at Forsvarsdepartementet (FD) burde se om det var flere av byene som huset divisjonsmusikkorps som var interessert i en tilsvarende løsning. Komitéen forutsatte at ingen korps ble lagt ned før dette ble avklart.²⁹

Også under Forsvarsordningen av 1933 ble divisjonsmusikkorpene forutsatt sløifet.³⁰ I forslaget ble kun én musiker per regiment beholdt for å ta seg av regimentsmusikkorpene. Den forsterkede militærkomité ga i sin innstilling til Stortinget (nr. 2, 1933) uttrykk for en fortsatt sløyfing, men foreslo at det i fremtiden ble sett på en løsning der de interesserte kommuner opprettholdt

korpene uten vesentlige utgifter for staten, på lik linje med forslaget fra 1929.³¹

Det var ikke uten beklagelser at musikken ble vedtatt nedlagt. Allerede i 1936, bare tre år etter at Forsvarsordningen av 33 *bekreftet* nedleggelsen, leverte Stortingets militærkomité et tillegg til budsjettinnstillingen hvor man redegjorde for at man likevel ønsket å *beholde* korpene.³²

Da korpene ble besluttet nedlagt i 1926, skulle de som nevnt legges ned etter hvert som de ved naturlig avgang ble uttynnet. Men da man i 1936 stod overfor den endelige avgjørelse om effektivering av beslutningen, ble beklagelser og protester ytterligere forsterket. FD ga uttrykk for at en avklaring snarest måtte tas for hvorvidt korpene skulle legges ned eller ikke. Divisjonsmusikkorpene betydning, særlig for musikklivet utenfor Oslo, var stor og departementet skulle gjerne sett korpene gjenopprettet på et eller annet vis.³³

Militærkomitéen innhentet også opplysninger fra det sivile liv. Fra Halden skrev ordføreren og borgermesteren ærbødigst til militærkomitéen. De fremhevet Divisjonsmusikkens betydning som tradisjonsbærer og påpekte hvilken avgjørende betydning korpset hadde for musikklivet for øvrig. Det ville være meget beklagelig om Halden skulle være uten et militærkorps, nå da festningen skulle restaureres.³⁴

Militærkomitéens flertall tok hensyn til korpene sterke tradisjon og betydning utover Forsvarets interne bruk. Militærkorpene hadde ikke noen forsvarsmessig betydning, men de kunne være "et festlig innslag i det daglige liv på moene". Musikkens største betydning ble relatert til kulturelle henseende, ved at man hevdet at god musikk hadde en folkeoppdragende makt og at korpene rundt om i landet var av den største

25 St.prp. nr. 33 (1926), "Om ny hærordning", s. 108.

26 St.prp. nr. 1 (1929), "Statsbudsjettet", s. 11, Budsj. innst. S. nr. 120 (1929), "Budgett-innstilling til Stortinget", s. 10.

27 St.prp. nr. 1 (1929), "Statsbudsjettet", s. 11.

28 Ibid., s. 12.

29 Budsj.innst. S. nr. 120 (1929), "Budgett-innstilling til Stortinget", s. 10.

30 St.prp. nr. 6 (1933), "Om ny forsvarsordning", s. 40, 73.

31 St.prp. nr. 2 (1946-47), "Statsbudsjetter", s. 11.

32 Budsj.innst. S. nr. 125 (1936), tillegg 4, "Innstilling fra militærkomiteen om bibehold av divisjonsmusikkorpene".

33 Ibid., s. 5.

34 Ibid., s. 2.

betydning for musikklivets utvikling.³⁵ Komitéen anbefalte derfor at korpene ble opprettholdt.

Mindretallet i militærkomitéen, representert ved tidligere forsvarsminister Jens Isak de Lange Kobro fra Venstre,³⁶ kommenterte at militærmusikkens militære verdi var lik null. Riktignok erkjente Kobro at korpene hadde en kulturell betydning spesielt utenfor Oslo regionen, men han kunne ikke se at det skulle foretas endringer i den organisasjon som Stortinget vedtok i 1933.³⁷

Stortinget samtykket den 12. juni 1936 i at divisjonsmusikkorpene skulle opprettholdes.³⁸ Samtidig foreslo man å benevne offiserene med tittelen "musikk" i forkant av den militære grad, for å skille disse fra de øvrige offiserene.³⁹ Forsvaret gikk dermed inn i krigen med seks divisjonskorps og ett marinekorps. Militærmusikken hadde ingen funksjon under felttoget i Norge frem til juni 1940; korpene ble oppløst i det krigen kom. Etter kapitulasjonen viste militærmusikerne stor motstandsvilje mot å bli benyttet som hirdmusikk.⁴⁰

Det var altså mellomkrigstidens ekstreme økonomiske krise og anti-militaristiske holdninger i deler av befolkningen som måtte til for at militærmusikken ble besluttet nedlagt. Men selv da viste det seg at det var umulig faktisk å gjennomføre beslutningen. Til tross for mangelen på fagmilitære argumenter ble korpene opprettholdt. Nå ble mer eller mindre utelukkende kulturpolitiske argumenter, som rekrutteringen til det lokale musikklivet, brukt i argumentasjonen for korpene.

Etterkrigstiden

Forslag om reduksjoner, men reell konsolidering

Umiddelbart etter krigen ble divisjonsmusikkorpene rekonstruert som en foreløpig ordning, men allerede våren 1947 ble de på nytt ble foreslått nedlagt av Hærens overkommando på grunn av det anstrengte budsjettet. Mens Forsvaret ønsket å legge ned hele virksomheten, ville departementet kun stanse nyansettelser av musikere.⁴¹ De allerede fast ansatte musikerne ønsket FD skulle fortsette inntil den naturlige avgangen satte sluttstrek. Departementet mente samtidig at spørsmålet om korpenes framtid burde avgjøres av Forsvarskommisjonen, og Stortinget besluttet å avvende situasjonen inntil Forsvarskommisjonen avleverte sin innstilling. FD var villig til å opprettholde korpene i en eller annen form, dersom det kunne skje uten vesentlige utgifter for Forsvaret, og refererte til en løsning der de interesserte kommuner kunne bidra økonomisk.

Som i 1927 så man at øvingsvirksomheten medførte et større behov for musikk.⁴² Hvilken funksjon og struktur musikken skulle få, ble det så overlatt til Forsvarskommisjonen å vurdere. Inntil resultatet av dette arbeidet forelå, ønsket Forsvarsdepartementet å holde musikkorpene gående på best mulig måte, samtidig som de etter hvert skulle tilpasses "den antydende framtidige form".⁴³ Departementet foreslo en ordning hvor samtlige korps ble samlet under en felles administrasjon, og at divisjonsmusikkorpene snarest mulig burde gå over til å bli militærmusikkorps for Hæren, Marinen og Luftforsvaret.⁴⁴ Noen begrunnelse for den grenvise fordeling forelå ikke.

Da Forsvarskommisjonen avla sin rapport i 1949, ga kommisjonsmedlemmene uttrykk for at de prinsipielt var klar over

35 Ibid., s. 6.

36 Kobro hadde sittet som forsvarsminister i Mowinckels 3. regjering 1933–35 og kjente derfor godt til hvilken situasjon Forsvaret befant seg i.

37 Budsj.innst. S. nr. 125 (1936), tillegg 4, s. 6–7.

38 Ibid., s. 7.

39 St.prp. nr. 1 (1937), tillegg nr. 4, "Om opprettelse av Divisjonsmusikk-korpene", s. 3.

40 Hans Jørgen Hurum, *Musikken under okkupasjonen* (Oslo: Aschehoug, 1946).

41 St.prp. nr. 1 (1947), "Statsbudsjettet", s. 27.

42 St.prp. nr. 2 (1946-47), "Statsbudsjettet", s. 12.

43 Ibid.

44 Ibid., s. 13.

de tradisjoner og kulturelle verdier som militærkorpserne representerte, men at de likevel hadde gått inn for å se på korpsernes betydning for *Forsvaret*.⁴⁵ Kommisjonen la frem en vurdering av behovet for Forsvarets musikk, der de representative oppgavene spesielt ble fremhevet. Om bruken av korpserne uttalte kommisjonen:

Så vidt kommisjonen kan se, har en bare i mer sjeldne tilfelle kunnet disponere korpserne til forsvarets øvelsesplasser og stasjoner. ... Etter hva det er opplyst for kommisjonen, er nemlig de nåværende militærmusikere i atskillig utstrekning knyttet til vedkommende by gjennom faste sivile engasjementer. Det er videre opplyst at de fastlønte korps neppe vil kunne fylles med fagmusikere av kvalitet som nå, hvis mulighetene for private engasjementer ved siden av det militære arbeid faller bort.⁴⁶

Musikkens fravær fra øvingsavdelingene ble begrunnet med økonomiske argumenter; det var for dyrt å transportere korpserne rundt om i landet. Korpsernes betydning for det sivile liv ble klart dokumentert og fremlagt, og kommisjonen konkluderte med at det faglige nivået ikke skulle senkes. Anbefalingen var derfor at Forsvarets musikk ble opprettholdt, men med et forslag om å redusere antall korps til fire (ett til hvert av de fire kommandodistriktene).⁴⁷ Dette var av så vel økonomiske hensyn som en konsekvens av den forsvarsorganisasjon som det totalt sett ble gjort fremlegg om.⁴⁸ Forsvarskommisjonen så ingen grunn til å fordele korpserne på forsvarsgrenene slik FD hadde foreslått, og korpserne fortsatte dermed å bestå i samme form som tidligere.

45 "Forsvarskommisjonen av 1946", del 6 (1949), s. 118.

46 *Ibid.*, s. 119.

47 Kommisjonen påpekte at ordningen med musikkorps kun i Hæren og Marinen ikke var naturlig å opprettholde ettersom man nå hadde fått en tredje forsvarsgren: Luftforsvaret. De så ei heller noen grunn til å fordele korpserne ut på forsvarsgrenene uten at noen begrunnelse for det synet foreligger.

48 "Forsvarskommisjonen av 1946", s. 119.

Fortsatt debatt fra 1953

Organiseringen Forsvarets musikk hadde frem til desember 2002 var i hovedsak slik den ble besluttet i 1953 gjennom stortingsvedtaket om "Forsvarets organisasjon".⁴⁹ Ifølge Forsvarsdepartementets proposisjon hadde det hersket en viss tvil om korpsernes eksistensberettigelse, ettersom korpserne var stasjonert i byer der høyere staber hadde tilholdssted og ikke ute ved øvingsavdelingene. Korpsernes militære betydning ville da bli redusert, men på den annen side ville en flytting være for kostbart til at det kunne anbefales. Departementet sa seg enig med Forsvarskommisjonen om at det skulle opprettes et visst antall faste musikkorps i Forsvaret, og at disse ikke skulle fordeles på de enkelte forsvarsgrener, men samles i en fellesinstitusjon.⁵⁰ Det mest naturlige var å organisere Forsvarets musikk rett under FD, men at det av praktiske årsaker ikke var hensiktsmessig. Det ble foreslått at Forsvarets musikk skulle ha 141 fast tilsatte musikere med et felles ledelsesapparat, organisert under Forsvarets velferdstjeneste.⁵¹ Departementet mente at korpsernes plassering burde være knyttet til øvingsavdelingene så sant det var mulig, noe Stortingets militærkomité sluttet seg til med enkelte innvendinger og presiseringer.⁵²

Når komitéen går innfor at en fortsatt skal ha militære musikkorps er det ut fra den bestemte forutsetning at korpsernes virksomhet i framtida blir lagt slik an at de i første rekke bidrar til å dekke forsvarets behov for musikk ved de militære avdelinger ... Å virke som parkmusikkorps i de byer hvor standkvarteret er, er en oppgave av underordnet betydning ...⁵³

49 St.prp. nr. 2 (1953), "Forsvarets organisasjon", s. 135.

50 *Ibid.*

51 St.prp. nr. 2 (1946-47), "Statsbudsjettet", s. 136.

52 Innst. S. nr. 186 (1953), "Innstilling fra militærkomitéen om Forsvarets organisasjon", s. 486.

53 St.prp. nr. 2 (1953), "Forsvarets organisasjon", s. 486.

Men det er tydelig at komitéen bet seg merke i de erfaringer Forsvarskommisjonen la frem og at man nå ønsket å klart definere militærmusikkens rolle.

Komitéen foreslo å opprette nok et korps, slik at det totale antall nå ble syv, ett til hver av landsdelene Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. I tillegg kom Stabsmusikkorpset i Oslo og Marinemusikken i Horten. Forslaget ble vedtatt og korpserne besto slik frem til utgangen av 2002.

Det skulle ikke gå mer enn 11 år før Forsvarsdepartementet på ny gjorde framlegg om organisasjonsendring av Forsvarets musikk.⁵⁴ I statsbudsjettet for 1964–65 foreslo regjeringen å redusere de profesjonelle korpserne fra syv til tre, en innsparing som ville utgjøre 79 stillinger og 1,5 millioner kroner.⁵⁵ FD fremhevet nok en gang de lange tradisjonene og korpsernes kulturbetydning, men på den annen side viste de til at korpserne nå stort sett var opptatt med parkkonserter og visse representasjonsoppdrag. De spillejobbene man i 1953 forutsatte skulle være primær oppgaven, brukte korpserne ikke vesentlige ressurser på. Departementet ville av økonomiske grunner måtte prioritere strengt og fremhevet betydningen av å få nok ressurser til forsvars- og beredskapsforhold, samt øving av utskrivingsstyrken. Musikkens omfang og organisasjon burde derfor bli tatt opp til ny vurdering.⁵⁶

Spredningen av garnisonene medførte at reiseutbetalingen for musikken ble for lang, og nytten av korpserne ble dermed svært redusert for øvingsavdelingene. Slik ble det vanskelig å etterleve forutsetningene om at de profesjonelle korpserne kunne dekke avdelingenes behov for militær musikk. De behov som oppsto ute ved øvingsavdelingene ble dekket av de amatørkorps man selv var i stand til å samle sammen på tjenestestedet. FDs forslag gikk derfor ut på at Forsvarets musikk skulle avgi faste instruktører for å

styrke disse amatørkorpserne. Målet var å redusere antallet profesjonelle korps. De tre korpserne som fortsatt skulle eksistere ble anbefalt lagt til Oslo, Bergen og Bodø og skulle sorteres administrativt og disiplinært innunder henholdsvis Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret. Dog skulle Forsvarets musikk være en fellesinstitusjon.⁵⁷ Forsvarsstaben og de tre forsvarsgrenenes overkommandoer var enige i dette forslaget.

Forslaget ble behandlet av Stortingets militærkomité. Formannen, Bernt Ingvaldsen fra Høyre, konkluderte i Stortinget med at komitéen ikke sluttet seg til denne anbefalingen, men mente derimot at korpserne skulle bestå. Ingvaldsen henviste til den rollen Forsvarets musikk spilte for hele samfunnet og mente forsamlingen på hvilken betydning slik virksomhet hadde for forsvarsinteressen og forsvarsviljen.⁵⁸ Militærkomitéen gikk enstemmig imot departementets forslag om reduksjon. Komitéen forsto ikke hvorfor bevilgningene til Forsvarets musikk skulle reduseres, når de foreslåtte besparelsene spilte en helt underordnet rolle i forhold til det samlede forsvarsbudsjettet. Ifølge Ingvaldsen kunne oppmerksomheten lett avledes fra områder hvor det virkelig kunne spares, og hvor det var på høy tid at det ble gjort en alvorlig innsats.

Storingsrepresentanten Kristoffer Rein fra Senterpartiet (Sp) støttet Ingvaldsens syn med argumenter som bygde opp under korpsernes betydning for det sivile liv.

Musikken gjer trass i alt at forsvaret iallfall har noko populært å fara med. At musikken er populær, har komiteen merka også av dei haugevis med protestar som har strøymt inn i haust mot nedlegging av korpsa. Vi trur at forsvaret av fleire grunnar treng desse korpsa, og for det sivile musikkliv vil det vere eit stort tap om desse stillingane blir

54 St.prp. nr. 1 (1964-65), "Statsbudsjettet", s. 350.

55 Ibid., s. 76-78.

56 Ibid., s. 77.

57 St.prp. nr. 1 (1964-65), "Statsbudsjettet", s. 77.

58 Stortingstidende, 14. desember 1964, s. 1561-1562.

inndregne.⁵⁹

Det var tydelig at tilhengerne av Forsvarets musikk igjen hadde engasjert seg kraftig for å få beholde korpene. I både dette og det etterfølgende innlegget av John Leirfall (Sp) ble det argumentert for opprettholdelse i første rekke av hensyn til det sivile musikkliv. Leirfall mente at det knapt var noen som ville påstå at militærmusikken hadde så stor militær betydning, men han understreket den kulturelle betydningen ved at den var "eit livgjevande element i musikklivet rundt omkring i landet".⁶⁰

Selv om militærkomiteén leverte sin innstilling enstemmig, var andre stortingsrepresentanter sterkt kritiske. Blant dem var Sverre Løberg (Sp) som syntes "julefreden var sunket fullstendig inn over komiteén. Den har godtatt bikkjer i kennel, musikken og hester ..."⁶¹

Flertallet i Stortinget besluttet at Forsvarets musikk fortsatt skulle bestå med uforminsket virksomhet og størrelse.

Forslag om forsvarsgrensvise korps

I begynnelsen av 1970-tallet fremmet Forsvarssjefen et forslag om at Forsvarets musikk burde redusere sin virksomhet fra syv til tre korps (fra 162 til 111 stillinger). På denne måten skulle man kunne frigjøre midler til "den spisse enden".⁶² Forslaget var svært likt Forsvarsdepartementets forslag fra 1964. Forsvarets overkommando (FO) vurdering tok utgangspunkt i de stramme økonomiske rammene for Forsvarets totale virksomhet, og foretok en meget streng prioritering av hvilken virksomhet Forsvaret kunne opprettholde. Virksomhet med direkte tilknytning til Forsvarets stridsevne og beredskap skulle prioriteres foran virksomhet som hadde sin verdi i relasjon til tradisjoner og PR-virksomhet.

FO hadde forståelse for betydningen av PR-virksomheten, men antok at den kunne opprettholdes og mulig bedres, ved at amatørmusikken rundt om i Forsvarets forlegninger og tjenestesteder overtok en del av rollen. Man viste til at dette hadde vært mulig å gjennomføre i samtlige forsvarsgrener og i særdeleshet ved HMK Gardens musikkorps.⁶³

De tre korpene som FO var villig til å beholde skulle etter deres forslag fordeles på de respektive forsvarsgrenene og geografisk fordeles med Hærens korps i Oslo, Sjøforsvarets korps i Bergen og Luftforsvarets korps i Bodø. FO påpekte at korpene ville bli bedre ivaretatt innenfor en slik løsning, hvor de kommandomessig ble underlagt generalinspektørene og faglig plassert under Musikkinspektøren i Forsvaret (MIF).

FD foreslo da, nærmest symbolsk, å legge ned kun seks stillinger i Forsvarets musikk som et ledd i den generelle stillingsreduksjonen. I forbindelse med dette forslaget ba Stortingets forsvarskomiteé FD nedsette et utvalg for å vurdere Forsvarets musikkets fremtid som senere resulterte i NOU 1979:50, "Forsvarets musikk. Vurdering av Forsvarets musikkets fremtidige organisasjon/virksomhet".⁶⁴ Utvalget gikk meget grundig gjennom Forsvarets musikkets organisasjon og virksomhet. Det bestod av representanter fra Forsvaret overkommando, Musikerforbundet og Rikskonsertene. Den politiske siden var representert ved Forsvarsdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet. Utvalget gjennomførte en behovsanalyse som redegjorde for både Forsvarets og sivilsamfunnets behov.⁶⁵ Forsvarets behov ble analysert til å være støtte ved parader og seremonier, konserter ved forlegningene, bruk av musikk som aktiviseringsstilbud og bruk av musikken som PR for å skape *goodwill*. I tillegg ble tradisjonsbehovet trukket frem. Sivilsamfunnets behov var å ha Forsvarets musikk som konsertressurs,

59 Ibid., s. 1578.

60 Ibid., s. 1593.

61 Ibid., s. 1594.

62 Forsvarets overkommando, Bortsetningsarkivet, Oslo, 13418/73/56452/72/B/FO/PII/FAS/BH/201.8, R. Godø, "Militærmusikkens organisasjon" (Forsvarets Overkommando, 14. mars 1973).

63 Ibid., pkt. 22.

64 B.innst. S. nr. 7 (1973-74), "Budsjetttinnstilling til Statsbudsjettet", s. 8.

65 NOU 1979:50, "Forsvarets musikk", s. 8.

forbilde for amatørmusikken, instruktør- og dirigentstøtte og ivareta behovet for profesjonelle musikere til sivile orkestre av ulike slag. Også på sivil side trakk man frem behovet for å ivareta tradisjoner.

Rapportmaterialet som lå til grunn for utvalgets konklusjoner viste at mindre enn 50 prosent av korpsenes oppdrag ble utøvd for Forsvaret. Likevel konkluderte utvalget med at man burde *øke* stillingsrammen fra 162 til 187 musikere. For å styrke hvert enkelt korps foreslo det i tillegg å legge ned Forsvarets distriktsmusikkorps Vestlandet (Bergen) for å spre disse stillingene ut på de gjenværende seks korpsene. Til nå hadde avdelingene vist seg å være for små til å være funksjonelle; ved sykdom og annet fravær var korpsene indisponible. Utvalget vurderte videre behovet for militær utdanning for musikerne og hvilken status personellet burde ha i Forsvaret. Det var av den klare oppfatning at de *kunstneriske* argumentene måtte stå i fokus, og at militærmusikerne burde oppnå samme lønn og status som sine kollegaer i de sivile orkestrene.⁶⁶ Konklusjonen ble dermed med at Forsvarets yrkesmusikere burde få sivil status og sivil avlønning, og at den sivile musikkutdanningen de hadde var dekkende nok for Forsvarets behov. De vurderte, og forkastet, å gi musikerne en grunnleggende befalsutdanning etterfulgt av en videregående befalsutdannelse.⁶⁷ Fordelen ved en slik løsning kunne imidlertid vært at musikerne ville følt en tettere tilknytning til Forsvaret.

Ut fra en samlet vurdering, med vekt på de kulturpolitiske sidene av saken, fant FD det lite ønskelig å gjennomføre en organisasjonmessig endring av Forsvarets musikk, slik det var foreslått i NOU 1979:50 med hensyn til lokalisering og dimensjonering av korpsene. Departementet ga uttrykk for at forholdet om sivil status, avlønning og uniformering skulle vurderes, men det fulgte aldri utvalgets forslag om en sivil tilnærming for Forsvarets musikk.⁶⁸

Ni år senere leverte "Musikkutvalget 1988" (MU88), nedsatt av Forsvarets overkommando, sin tilleggsinnstilling til NOU 1979:50. MU88 hadde fått i mandat å se på omorganisering av Forsvarets musikk.⁶⁹ Også dette utvalget konkluderte med at korpsene måtte styrkes, men så det ikke som realistisk at stillingsrammen ble øket. Det ønsket derfor å redusere antall korps fra syv til fire, og beholde stillingsrammen på 161 musikere. Samtidig ble det foreslått å øke bemanningen i Forsvarets musikk ledelse, som fram til nå hadde bestått av kun musikkinspektøren. En nær identisk konklusjon fikk innstillingen til en hurtigarbeidende arbeidsgruppe nedsatt av FD i 1989.⁷⁰ Også dette utvalget mente at militærmusikkens var av betydning både for det militære og sivile liv. For Forsvaret hadde den en seremoniell funksjon, den spilte konserter for militære mannskaper og bidro med positiv PR-effekt overfor sivilbefolkningen.⁷¹ Departementets arbeidsgruppe la mer vekt på betydningen for det sivile musikkliv enn MU88.

Forsvarets musikk har som hovedoppgave å dekke Forsvarets eget behov for militær musikk og er en viktig del av Forsvarets integrerte virksomhet. På den annen side har Forsvarets musikk også en fremtredende plass i norsk kulturliv for øvrig. Virksomheten må derfor sees i

66 Ibid., s. 55.

67 Ibid., s. 51.

68 St.prp. nr. 1 (1981-82), "Statsbudsjettet", s. 12, 13.

69 Biblioteket, Forsvarets overkommando, Oslo: "Omorganisering av Forsvarets musikk. Tilleggsinnstilling til NOU 1979:50 fra Musikkutvalget 1988" (1988). I utvalget satt sjefen for velferdstjenesten i Forsvaret, oberst Ommedal, og musikkinspektøren major Johannesen.

70 Biblioteket Forsvarets overkommando, Oslo: "Forsvarets musikk - Innstilling fra arbeidsgruppe oppnevnt av Forsvarsdepartementet" (26. mars 1990). Arbeidsgruppen bestod av byråsjef Sylvi Krogsater (FD), Tore Bjonnes (FD), oberst Audun Ommedal (FO), major Christer Johannesen (MIF), kaptein Gunleiv Karlsen (Forsvarets distriktsmusikkorps Vestlandet), Tone Vandvik (Statens Musikkråd) og Turi Langeland (Kirke og Kulturdepartementet).

71 Biblioteket Forsvarets overkommando, Oslo: "Omorganisering av Forsvarets musikk...", pkt. 7.1, 7.2.

et større perspektiv enn de rent militære behov.⁷²

Arbeidsgruppen redegjorde for den musikktradisjon Forsvaret hadde vært med på å bygge opp, noe som skapte en forpliktelse. Militærmusikerne var ofte de eneste profesjonelle musikerne på de stedene hvor korpene var plassert.

Begge utredningene konkluderte med reduksjon til fire korps, geografisk plassert i Oslo, Halden, Trondheim og Harstad. Østlandet ble prioritert fordi oppdragsmengden tilsa en slik ordning.

Da Forsvaret skulle bygges opp etter andre verdenskrig ble også behovet for militærkorps vurdert. Forsvarskommisjonen ønsket å legge mer vekt på *Forsvarets* behov for musikk fremfor å tilby det sivile samfunn konserter. Dette var et gjennomgående trekk i perioden etter krigen, i tillegg til at det ble argumentert for forsvarsgrensvis korps. Mot slutten av perioden ble de første grundige studier av militærmusikken gjennomført både fra politisk og militært hold med mål å komme til en endelig løsning. Studiene førte ikke til noen reell endring, men ble et viktig grunnlag og verdifulle referansedokumenter i den fremtidige utviklingen.

Etter den kalde krigen

Forslag om nedlegging på 1990-tallet, men økning på 30 prosent

I Forsvarsstudien 1991 (FS91) foreslo Forsvarssjefen, admiral Torolf Rein, å legge ned alle korpene innen år 2000.⁷³ Vurderingene som lå til grunn for dette forslaget skal ha vært rent økonomiske. Det ble ikke foretatt noen vurdering av *behovet* for musikk i Forsvaret.

Forsvarskommisjonen av 1990 (FK90), som arbeidet parallelt med FS91, pekte på den betydningen Forsvarets musikk hadde hatt for landets musikkliv uten at den ga noen

videre begrunnelse for påstanden.⁷⁴

FS91 og FK90 dannet deler av grunnlaget for langtidsmeldingen for perioden 1994–98 (St.meld. 16 1992–93). Rett etter at denne ble lagt frem, kom Forsvarsdepartementet med stortingsmelding nr. 19 (1992–93), “Om Forsvarets musikk”.⁷⁵ Etter mange turbulente år ønsket man å rydde opp “en gang for alle” for å fjerne militærmusikernes usikkerhet rundt sin egen arbeidsplass og derigjennom skape ro og gode arbeidsforhold. Innledningsvis oppsummerte FD militærmusikkens historie:

Ut frå eit fagleg militært syn har det vore eit ønske om å redusere verksemda innan Forsvarets musikk, medan det ut frå kulturpolitiske vurderingar har vore ønskeleg å styrka denne verksemda.⁷⁶

Stortingsmeldingen vektla tradisjoner og Forsvarets kulturpolitiske og samfunnsmessige ansvar. Det ble understreket hvilken viktig kulturfaktor Forsvarets musikk var for det sivile liv og i mindre grad lagt vekt på *Forsvarets* behov. Forsvarets musikk skulle i første rekke dekke behovet for militær musikk innenfor Forsvaret. I tillegg til konserter i garnisonene kunne det være seremonielle oppdrag i form av parader, oppstillinger, kirkeparader, avslutningsseremonier, åpen leir og så videre. Departementet understreket verdien av Forsvarets musikkens virksomhet som var rettet mot det sivile samfunn og pekte spesielt på verdien av skolekonserter og tiltak retta mot barn og ungdom.⁷⁷ Stortingsmeldingen trakk også fram den betydningen de militære musikerne hadde for det lokale musikkliv som dirigenter,

72 Biblioteket Forsvarets overkommando, Oslo. “Forsvarets musikk...”, s. 33.

73 Forsvarets overkommando, Oslo, “Forsvarsstudien 1991, (1992).

74 NOU 1979:50, “Forsvarets musikk”, s. 173.

75 Sentralt i arbeidet med denne meldingen satt avdelingsdirektør Tore Bjonnes i FD. Bjonnes gjennomførte sin forstegangstjeneste i H M Kongens gardes musikkorps sammen med musikkinspektoren, oberstløytnant Christer Johannesen.

76 St.meld. nr. 19 (1992-93), “Om Forsvarets musikk”, s. 1.

77 Ibid., s. 2.

instruktører og utøvende musikere.⁷⁸

Konklusjonen var at Forsvarets musikk måtte vurderes som en viktig del av det samlede musikklivet i landet og at Forsvaret hadde et kulturpolitisk ansvar for å føre musikken videre. Reduksjonene i Forsvaret for øvrig ville kunne føre til redusert behov for musikk *internt* i Forsvaret, men at betydningen av å være synlig *eksternt* (ved hjelp av Forsvarets musikk) ville øke. Mot MU88 og deres eget utvalg sine råd om å redusere til fire korps, kom FD fram til et forslag som overrasket så vel fagmilitære som militærmusikere.

Ut fra ei samla vurdering, med vekt på dei kulturpolitiske sidane i saka, finn departementet likevel det lite øskjeleg å redusere talet på profesjonelle korps og vil difor søkje å oppretthalde dei 7 profesjonelle korps. ... Ei styrking av Forsvarets musikk må difor etter departementet si meining skje ved at stillingsramma vert auka. ... Medrekna ei styrking av den sentrale musikkleiinga ... vil dette innebere 49 nye stillingar til Forsvarets musikk, ei årleg auke i budsjett på om lag 13 millionar kroner.⁷⁹

Departementet la også opp til et forpliktende samarbeid med sivile regionale og lokale kulturstyresmakter, og ved statsbudsjettet for 1993 ble det bevilget 2,5 millioner kroner over kulturdepartementets budsjett for opprettelse av nye stillinger. Dette samarbeidet ble forutsatt å fortsette. Da saken ble behandlet i Stortinget i mai var Jørgen H. Kosmo fra Arbeiderpartiet (Ap) nettopp tiltrådt som forsvarsminister (april, 1993). Hans forgjenger, Johan-Jørgen Holst (Ap), hadde stått for blant annet avtalen

78 Ibid. 119 musikere var engasjert som dirigenter/instruktører for 228 korps, kor, etc., 44 musikere var lærere/instruktører ved 28 musikkskoler/lærerhøgskolen, 56 musikere var lærere ved 240 weekendseminarer/sommerkurs/etc., 58 musikere var deltakere som utøvende musikere i 21 orkestre, 21 musikere deltok i 20 mindre orkestre.

79 Ibid., s. 3.

med Kulturdepartementet.⁸⁰ Holst var etter sigende en sann venn av Forsvarets musikk, og kulturminister Åse Kleveland (Ap) hadde tidligere sittet som forbundsleder for Norsk musikerforbund (hvor militærmusikerne i all hovedsak var tilsluttet).⁸¹ Samarbeidet mellom de to var i denne saken svært godt, noe som kom militærkorpene og deres vertsbyer til gode.

I den samlede vurderingen var departementet kommet fram til at Forsvaret ut fra sin historie, tradisjoner og samfunnsansvar fremdeles burde opprettholde de profesjonelle korpene. Dette viktige kulturbidraget bidro til å styrke Forsvarets posisjon og oppslutning i samfunnet. Det var nå behov for avklaring og ro.

Forsvarssjef Torolf Rein så det som svært uheldig at omfanget av Forsvarets musikk ikke ble redusert, når all annen prioritert virksomhet i Forsvaret måtte bygges kraftig ned.

Forsvarets overkommando sa seg "sterkt uenig" allerede til høringsutkastet for stortingsmeldingen hvor det fremgikk at musikken ville bli *styrket* med 49 stillinger.⁸² I FO mente man det var en dårlig signaleffekt å øke rammene for Forsvarets musikk når annen prioritert virksomhet måtte ta sin del av den totale reduksjon, selv om den foreslåtte styrking var forutsatt finansiert av Kulturdepartementet. Budsjettet til Forsvarets musikk var for 1992 på 42,6 millioner kroner, men Forsvarssjefen ønsket å understreke at de reelle kostnader

80 Johan Jørgen Holst var forsvarsminister i to perioder; 9. mai 1986 til 16. oktober 1989 og 3. november 1990 til 2. april 1993. Holst var generelt svært positiv til kultur og var pådriver for etableringen av Stiftelsen Akershus festning kunst og kultur i 1989-90. Ved stiftelsens 10-års jubileum ble det avdekket en byste av Holst. Forsvarets stabsmusikk hadde flere spilleoppdrag for departementet og spilte i Holst's 50-års dag.

81 Åse Kleveland var forbundsleder i Musikerforbundet i perioden 1979-1983 og forbundssekretær 1983-1987. Hun var kulturminister fra 1990 til 1997.

82 Arkivet Forsvarsdepartementet, Oslo, 92/4748-1: "Storingsproposisjon om omorganisering av Forsvarets musikk", skriv fra Generallojtnant (Stabssjef/FO) Svang-Rasmussen, (6. oktober 1992), pkt. 1. I skrivets tittel sies det Storingsproposisjon, men det var Storingsmeldingen som var ute på høring.

var høyere.⁸³ Han siktet her til de utgiftene som ville påløpe i tillegg til lønn: musikkinstrumenter, uniformer, transport og andre driftsutgifter.

Langtidsmeldingen (St.meld. 16, 1992–93) redegjorde for kraftige kutt og endringer for Forsvaret i den kommende periode (1994–98). Under behandlingen av denne meldingen, som foregikk fem dager før behandlingen av Forsvarets musikk (St.meld 19, 1992–93), hadde enkelte stortingsrepresentanter lagt merke til regjeringens forslag om å øke stillingsrammen for Forsvarets musikk. Høyres Kaci Kullman-Five gikk hardt ut mot forslaget.

Det satses på musikkorps, mens militært nøkkelbefal bes om å slutte... Det er en provokasjon – intet mindre – når Regjeringen nå foreslår å øke Forsvarets musikkorps med 25 nye stillinger, i en situasjon hvor alt annet her skal reduseres.⁸⁴

I innstillingen om Forsvarets musikk (Innst. til Stortinget nr. 166, 1992-92) bemerket Stortingets forsvarskomiteé at det var behov for en endelig avklaring og sluttet seg i all hovedsak til departementets forslag. Unntaket var partiene Høyre (H) og Fremskrittspartiet (FrP) som ville redusere antall korps til henholdsvis fire og tre. Sistnevnte var av den oppfatning at 50 prosent av Forsvarets musikk utgifter burde dekkes av det sivile kultur-Norge og de øvrige 50 prosent av Forsvaret.⁸⁵

Saken ble behandlet i Stortinget 18. mai 1993, dagen etter at hele Norge hadde sett militærkorpene i aksjon sammen med det øvrige korps-Norge. Departementets forslag ble vedtatt med noe motstand fra de to konservative partiene. Høyres Dagfinn Hjertenes sa seg

enig i begrunnelsen for å opprettholde militærmusikken, men påpekte at det var en dårlig signaleffekt å øke bevilgningene til Forsvarets musikk når man var inne i en tid med effektivisering. Hjertenes mente at det virket urettferdig og demoraliserende og ville ikke bidra til å øke oppslutningen om Forsvaret.⁸⁶

Høyre ville beholde alle korpene under forutsetning av at midlene ble tildelt fra andre kanaler enn forsvarsbudsjettet og at tildelingen av midler gjenspeilte den faktiske bruken av korpene. Komitéens formann, Hans J. Røsjordet fra FrP, støttet Forsvarssjefens forslag om en reduksjon på 78 stillinger fordi det etter hans oppfatning ikke var særlig tvil om at korpene hadde gjort en større jobb for det sivile kulturliv enn de hadde gjort i uniform.⁸⁷

Røsjordet redegjorde for at det var viktig å beholde noen få kjernekorps som kunne ivareta representasjonsoppgaver, og foreslo derfor å beholde tre korps fordelt på Østlandsområdet, Sør-Vestlandet og Nord-Norge.

Ingrid I. Willoch (H) fra finanskomitéen var av en annen oppfatning som ikke var vanskelig å argumentere for den 18. mai:

Men den 18. mai burde det være unødvendig å minne om hva Forsvarets musikk har betydd for korpsmusikk over hele landet – som inspirasjon, motivasjon, for opplæring og til sist for rekruttering av nye generasjoner musikere. ... En nedbygging i form av færre korps vekker enorme protester i distrikter hvor betydningen for det lokale musikkliv er uvurderlig.⁸⁸

I et lengre innlegg argumenterte hun for musikkens betydning for samfunnets forsvarsvilje, som hun knyttet til *forsvarsevnen*. Men hun mente også at det burde formaliseres et økonomisk samarbeide

83 Ibid., pkt 6.

84 Stortingstidene, nr. 253, 13. mai 1993, "Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i 1994–98", s. 3825.

85 Innst. S. nr. 166 (1992-93), "Innstilling fra forsvarskomiteen om Forsvarets Musikk", s. 2–3.

86 Stortingstidene, nr. 9, 18. mai 1993, "Forsvarets musikk", s. 3884.

87 Ibid.

88 Ibid., s. 3885.

mellom Forsvaret og det sivile samfunn om denne fellesoppgaven, som hun kalte det, i et 50/50-forhold.

Saksordfører Leiv Stensland (Ap) hadde en sluttreplikk, hvor han fremhevet Forsvarets musikk PR-rolle. Samtidig pekte han på det totale budsjettet som utgjorde 22,5 milliarder kroner, og at musikkens andel av dette var promiller.⁸⁹

Røsjordet argumenterte mot stortingsflertallet og avsluttet sitt siste innlegg med å rette søkelyset mot Forsvarets primærvirksomhet.

... jeg synes ikke at det er særlig fornuftig i en tid hvor man bør bruke de fleste ressurser på det som skal være det primære, nemlig Forsvaret – med våpen i hånd, ikke trompet.⁹⁰

Stortingets flertall gikk, etter en svært kort debatt, inn for komitéens innstilling. Det ble dermed vedtatt å beholde syv profesjonelle korps som overraskende ble styrket med totalt 49 stillinger, hvor Kulturdepartementet skulle støtte opprettelsen av de nye stillingene.

Det nye årtusen med faktiske reduksjoner

Etter en oppbygningstid i Forsvarets musikk iverksatte Forsvarssjefen det som etter hvert ble kjent som Forsvarsstudien 2000 (FS2000). I stedet for å igjen legge frem en studie som synliggjorde ressursbehovet ved et politisk vedtatt ambisjonsnivå, ønsket Forsvarssjefen å vise hva slags forsvar som kunne skaffes til veie for de midler som faktisk bevilges.⁹¹ Økonomien var med andre ord den drivende faktoren, i tillegg til at Forsvarets oppgaver var i kraftig endring etter den kalde krigens slutt. Flere arbeidsgrupper ble nedsatt for å gi grunnlagsdata til studien. For Forsvarets musikk ble en hovedoppgave skrevet på Luftkrigsskolen benyttet som

grunnlag. Oppgaven behandlet musikkens historiske eksistensgrunnlag og inneholdt en analyse og forslag om fortsatt funksjon og organisasjon.⁹² FS2000 konkluderte med at driften av musikken måtte rasjonaliseres. Forslaget var at dette skulle gjøres ved en konsentrasjon av musikere i tre til fire større korps, for eksempel et hærkorps i Oslo, et marinemusikkorps i Bergen og et flymusikkorps i Bodø i tråd med det hovedoppgaven argumenterte for. I tillegg ønsket man å beholde vernepliktskorpset ved HM Kongens garde.⁹³

Forsvarsdepartementets arbeid med FS2000 ble konkludert i St.prp. nr. 45 (2000-01), hvor man ville videreføre fem av de eksisterende syv korpene. Forsvarets distriktsmusikkorps Sørlandet (Kristiansand) og Forsvarets distriktsmusikkorps Østlandet (Halden) ble foreslått lagt ned innen utgangen av 2002.⁹⁴ Bakgrunnen for reduksjonen var erkjennelsen av at Forsvaret var i en alvorlig økonomisk situasjon, og at de knappe budsjetttrammene musikkorpene levde under ikke var holdbare. FDs konklusjon var derfor at det var bedre med færre mer robuste og funksjonelle korps og med en styrking av administrasjonen ved det enkelte korps. Geografisk ville man plassere korpene der det ble hevdet å være betydelig innslag av annen militær aktivitet (Oslo, Horten, Bergen, Trondheim og Harstad).⁹⁵ Innsparingen ville være på om lag 21 årsverk og inntil 109 millioner kroner.

Med forslaget kom det en rekke reaksjoner fra ulikt hold, og naturlig nok engasjerte de ansatte ved korpene seg og argumenterte sterkt for fortsatt eksistens. Tillitsvalgte fra Forsvarets distriktsmusikkorps Østlandet skrev leserbrev og etterspurte kulturpolitikernes

89 Ibid., s. 3886.

90 Ibid., s. 3886.

91 "Forsvarsstudie 2000", s. 2. Ugradert versjon gitt ut sammen med Forsvarets Forum.

92 Svein Holtan, "Når Apollo underlegges Mars, Forsvarets musikk eksistensgrunnlag – de lange linjer og fremtidige muligheter", oppgave (Luftkrigsskolen, 2000).

93 Forsvarsstudie 2000, s. 8.

94 St.prp. nr 45 (2000-2001), kap. 7.6.1 "Reorganisering av Forsvarets musikk".

95 Ibid., kap. 7.6.1.2

engasjement i saken.⁹⁶

Norges musikkhøgskole skrev et åpent brev til forsvarsminister Bjørn Tore Godal og kulturminister Ellen Horn, hvor det ble uttrykt stor uro for nedleggelsen av korpene. Høgskolen påpekte med undring at Forsvaret ønsket å svekke sin musikalske og kulturelle kontakt med samfunnet, noe som ville redusere Forsvarets synlighet i samfunnet.⁹⁷ Videre ble de lange tradisjonene fremhevet, samt at militærmusikerne var med på å kvalitetssikre det profesjonelle kulturlivet både sentralt og ute i distrikts-Norge. Militærmusikerne hadde gjort seg nærmest uunnværlige som inspiratorer for skole- og amatørkorpene.

Stortingets forsvarskomiteé påpekte i sin innstilling til St.prp. nr. 45 (2000-01) den verdien som Forsvarets musikk hadde, både for Forsvarets selv og for det sivile samfunn.⁹⁸ Komiteéns medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet understreket samtidig at hele Forsvaret måtte ses på nå da omstillingen var så omfattende. Komiteén støttet dermed Regjeringens forslag om å videreføre fem korps. FrPs komiteemedlem ønsket i tillegg å legge ned korpset i Horten, og at korpset i Bergen ble videreført som Marinemusikken. Sammen med Høyre foreslo partiet også å videreføre korpset i Trøndelag som Luftforsvarets musikkorps. Kristelig Folkeparti og Senterpartiet hevdet på sin side at det var lite å spare på å legge ned de to foreslåtte korpene og ønsket å beholde alle syv og i stedet overføre deler av det økonomiske ansvaret til Kulturdepartementet og/eller fylkeskommunen.

Den etterfølgende stortingsdebatten den 13. juni 2001 om St.prp. nr. 45 hadde vesentlige debattinnlegg som berørte

regjeringens forslag om nedleggelse av to av Forsvarets musikkorps. Partiene som støttet forslaget begrunnet dette ut fra at også musikkorpene måtte ta sin del av de omfattende nedskjæringene som proposisjonen foreslo, og at det var vanskelig å argumentere for fortsatt eksistens for korpene når "man litt lenger borte i veien legger ned en garnison", som Per Ove Width (FrP) uttrykte det.⁹⁹ Hallgeir Langeland fra Sosialistisk Venstreparti argumenterte på sin side for at det var viktig for Forsvarets legitimitet at en drev med andre ting enn kuler og krutt, og at Forsvaret viste at de også drev med kultur, slik korpene var et eksempel på.¹⁰⁰ Langelands argumentasjon ble fulgt opp av Kristelig Folkepartis representant Anne Brit Skårtveit som ønsket å beholde alle syv korpene.

Neppe noen av Forsvarets tjenester kan skape et engasjement og tenne en slik glød som nettopp korpsmusikk. At et slikt engasjement også kan være en stor motiveringsfaktor for å skape og opprettholde forsvarsvilje i folket, er jeg overbevist om.¹⁰¹

Hun la frem et forslag på vegne av sentrumspartiene om å overføre korpene til Kulturdepartementets budsjett, eventuelt i et samarbeid med fylkeskommunen. Andre representanter understreket militærmusikernes betydning for det sivile musikklivet som sentrale ressurspersoner, og at de besparelsene Forsvaret ville oppnå ved å legge ned to korps var marginale i forhold til den totale rammen på nær 30 milliarder kroner. Kjellaug Nakkim (H) hevdet at et korps på årsbasis ikke kostet mer enn en to timers øvelse med en MTB.¹⁰²

Etter diskusjonen besluttet Stortinget at Forsvarets musikk skulle organiseres med en struktur på fem korps, og at korpene i Kristiansand og Halden skulle legges

96 Trude Liv Nilsen og Tore Halvorsen, "Kulturpolitikere, hvor er dere?" leserbrev i *Ballade*, 11. juni 2001 (Musikkinformasjonssenteret nettavis [online 19. feb. 2006]).

97 Åpent brev til Forsvarsminister Bjørn Tore Godal, 23. januar 2001, fra Norges musikkhøgskole.

98 Innst.S.nr. 342 (2000-2001), "Innstilling fra forsvarskomiteen om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005", pkt. 7.6.

99 Stortinget, møte onsdag 13. juni kl. 10, 2001, (Stortinget [online 19. feb. 2006]).

100 Ibid.

101 Ibid.

102 Ibid. MTB=Motor torpedo båt

ned. Samtidig ble regjeringen pålagt å innen 2003 vurdere om disse to korpssene skulle overflyttes til Kulturdepartementet, for å kunne drives videre som sivile korps i et samarbeid mellom de aktuelle fylkeskommuner og kommuner.

St.prp nr. 1 (2002-03) gjorde rede for hvordan korpssene i Halden og Kristiansand skulle overføres fra FD og til Kultur- og kirke departementet (KKD).¹⁰³ Avtalen innebar at de sivile korpssene nå skulle tilføres midler fra KKD, Fylkeskommunen og kommunen. Forsvaret ble trukket ni millioner fra sitt budsjett for direkte overføring til de nyopprettede korpssene i en ordning som skulle vedvare til 2008. De to nye sivile korpssene fikk styrket sin administrasjon, og selv om de fleste av musikerne aksepterte overføring fra militær til sivil stilling, var det behov for noen nye ansettelser på musikersiden.

Korpssene i Halden og Kristiansand ble lagt ned 31. desember 2002 og opprettet som sivile korps under Kulturdepartementet fra 1. januar 2003. Oppdragsmengden for disse korpssene har gått betydelig ned etter overflyttingen, mens kostnadene har økt. Som sivile musikere gikk snittlønnen opp rundt med 100 000 kroner per år. De administrative kostnadene økte også, blant annet som en følge av mangelen på synergier som en tidligere oppnådde gjennom tilknytningen til Forsvaret.¹⁰⁴

Fra de to nedlagte korpssene ble 25 stillinger ført tilbake til Forsvarets musikk som nå bestod av 178 stillinger. De gjenværende fem korpssene fikk styrket sin administrasjon med en administrasjonsmedarbeider med ansvar for økonomi og personell, en sivil tilsatt produsent og en nestkommanderende som også var musiker. Tidligere bestod korpssledelsen formelt kun av én korpssjef. En annen viktig endring var at musikkinspektørens funksjon ble endret fra å kun være Forsvarssjefens musikalske rådgiver til å i tillegg få full kommandoret

over Forsvarets musikk. Til å utføre de nye oppgavene ble MIFs kontor styrket med en stabssjef (tidligere assisterende MIF), en økonomiansvarlig og en personellansvarlig og i tillegg ble stillingen som arrangør/komponist videreført. De resterende av de tilførte stillingene ble fordelt på korpssene som rene musikerstillinger.

Nye reduksjonsforslag i militærfaglig utredning

Forsvarssjefens militærfaglige utredning i 2003 (MFU 03) gjorde rede for Forsvarssjefens strukturforslag for perioden 2005–08. Igjen var økonomi en bærende faktor. Forsvarssjefens anbefaling var å videreføre en korpssstruktur bestående av tre korps, lokalisert til Forsvarets kjerneområder. Forslaget innebar at Marinemusikken i Horten og korpset i Trøndelag ble foreslått nedlagt og den nye strukturen ble anslått å gi en besparelse på om lag 25 millioner kroner årlig.¹⁰⁵

I St.prp. nr. 42 (2003–04) "Om den videre moderniseringen av Forsvaret" ble det i tråd med forsvarssjefens anbefaling foreslått å videreføre tre musikkorps: Forsvarets stabsmusikkorps i Oslo, Forsvarets distriktsmusikkorps Vestlandet i Bergen og Forsvarets distriktsmusikkorps Nord-Norge i Harstad.¹⁰⁶

St.prp. nr. 42 forutsatte at de tre gjenværende korpssene skulle ha stor grad av mobilitet for oppdrag over hele landet, selv om de var plassert der Forsvaret hadde sine kjerneområder.¹⁰⁷ FD argumenterte for de betydelige strukturendringene Forsvaret stod overfor og sa implisitt at Forsvarets musikk måtte ta sin del av reduksjonene. Reduksjonene i musikken ble anslått til å være 65 årsverk og med årlige driftsutgifter på om lag 35 millioner kroner.

Musikernes fellesorganisasjon skrev et notat til Stortingets forsvarskomiteé, hvor de stilte seg meget kritiske til forslaget om

103 St.prp.nr. 1 (2002-2003), Finansdepartementet, tillegg nr. 4, kap. 323 "Musikkformål".

104 Samtale med major Tony Isaksen, musikkinspektørens kontor, 10. november 2005.

105 Forsvarssjefens militærfaglige utredning, 8. desember 2003, s. 39.

106 St.prp.nr. 42 (2003-2004), Om den videre moderniseringen av Forsvaret, punkt 7.5.9.

107 Ibid.

å redusere med to nye korps.¹⁰⁸ Det var for tidlig å trekke endelige konklusjoner om sivil framfor militær drift av korpssene i Norge. Organisasjonen trakk frem tradisjonelle argumenter om musikkens betydning for det sivile musikkliv og tvilte på at innsparingen på 35 millioner kroner var realiserbar. Musikernes fellesorganisasjon ble kalt inn til høring i forsvarskomiteén, hvor de la frem sitt syn.

Forsvarskomiteén gikk i mot den foreslåtte reduksjonen, men foreslo at det skulle spares inn ti prosent på den totale korpsvirksomheten med fortsatt fem korps.¹⁰⁹ Spørsmålet om musikken var behandlet en rekke ganger, og komiteén understreket at musikken var et viktig ansikt utad for Forsvaret med betydning for det sivile musikklivet i Norge.

Det ble ingen stor offentlig debatt om Forsvarets musikk, ettersom forsvarskomiteén gikk imot forslaget om ytterligere nedleggelse.

Under stortingsdebatten om St.prp. 42 10. juni 2004 ble ikke Forsvarets musikk berørt i nevneverdig grad. Per Ove Width, som fire år tidligere hadde argumentert for reduksjoner av musikken, var nå svært fornøyd med at hele komiteén ønsket å opprettholde Marinemusikken i Horten.¹¹⁰

Forsvarets musikk levde dermed videre uten vesentlige endringer og består i dag av fem profesjonelle korps med totalt 178 stillinger:

Forsvarets stabsmusikk (FSMK), Oslo.
Forsvarets musikkorps Vestlandet (FMKV), Bergen.
Forsvarets musikkorps Trøndelag (FMKT), Trondheim.
Forsvarets musikkorps Nord-Norge (FMKN), Harstad.
Marinemusikken (MM), Horten.

Historisk oppsummering og konklusjon

Det stridstekniske behovet for militær musikk ble stadig mindre mot slutten av 1800-tallet og opphørte ved århundreskiftet. Fra Forsvarets side opplevdes det at rasjonale for å opprettholde de militære musikkorpssene nå langt på vei var borte. Når det samtidig kom en reduksjon i budsjettene, ble det lett å fremme forslag om å fjerne elementer som ikke bidro i de stridende fremste linjer. Fra denne tid har Forsvarets musikk bestått mer på tross av enn på grunn av Forsvaret.

Andre som hadde interesse i å opprettholde virksomheten påpekte hvilke tilleggsfunksjoner musikken hadde. "Det kunde da muligens tænkes, at faner og spil på de tidligere stadier af kampen kunde have en eller anden krafttilskuddets berettigelse", som Sinding-Larsen uttrykte det i 1906.¹¹¹ Men musikken som internt virkemiddel for å skape avdelingsånd, stolthet og disiplin har aldri vært noe hovedpoeng for norske fagmilitære.¹¹²

Symptomatisk for Forsvaret har vært at man i økonomisk trange tider har ønsket å nedprioritere musikkorpssene til fordel for annen militær virksomhet. Hadde det vært opp til de fagmilitære hadde neppe Forsvarets musikk eksistert i dag, og debattens utgangspunkt ligger i en manglende anerkjennelse av militærmusikkens verdi fra fagmilitært hold. Hver gang det har vært behov for militære innsparinger, har det kommet forslag om endringer i Forsvarets musikkstruktur, men i prosessen har militærmusikkens funksjon ikke vært grundig diskutert i fagmilitære kretser.¹¹³ I stedet for å gjennomføre en grundig behovsanalyse for å avdekke hvilket behov som finnes for deretter diskutere en struktur, har den førstnevnte analysen i stor grad manglet. Ved de gjentatte behandlingene av Forsvarets musikk har

108 Notat til Stortingets forsvarskomite fra Musikernes fellesorganisasjon, 20. april 2004.

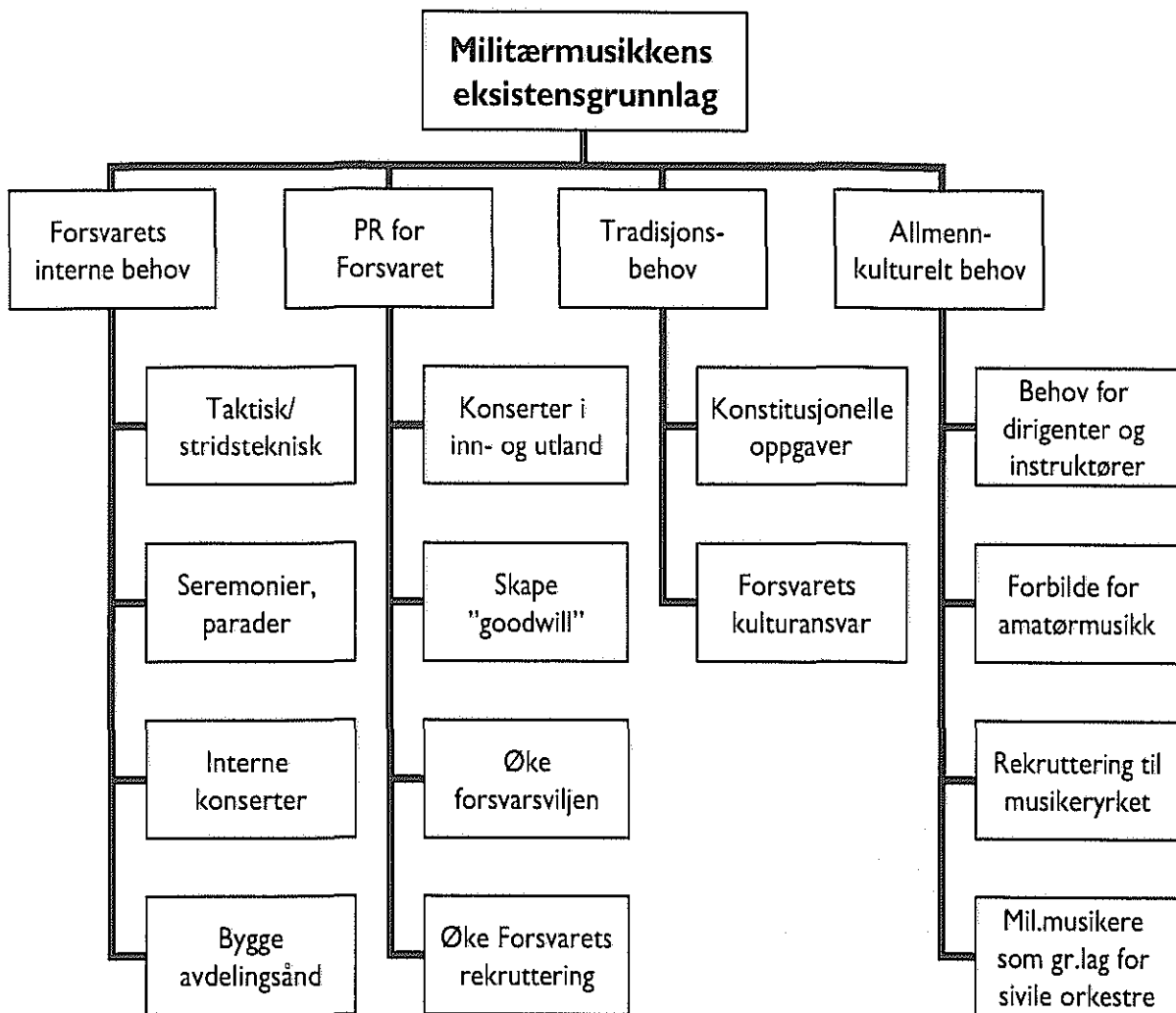
109 Inst.S.nr. 234 (2003-2004), s. 67.

110 Møte i Stortinget 10. juni 2004.

111 Sinding-Larsen, "Flyvende faner og klingende spil", Norsk Militært Tidsskrift, 19. januar 1906 (Kristiania, 1906), Side 38.

112 Med fagmilitær menes yrkesoffiserskorpset som ikke er militærmusikere.

113 I denne sammenhengen skilles det mellom fagmilitære (ikke-musikere) og militærmusikere .

Figur 1: Oversikt over de viktigste argumentene for militærmusikkens eksistens

Forsvarets interne behov i praksis ikke stått i sentrum, om en ser bort i fra tomme fraser som "dekke Forsvarets interne behov for musikk". I politiske kretser har militærmusikken har vært sett i et videre perspektiv, hvor man har blant annet har fremhevet dens funksjon i forhold til forsvarsviljen og som ambassadører for å skape *goodwill*.

Totalt sett kan vi se militærmusikkens eksistensberettigelse bygd på fire søyler og musikken har fra dens begynnelse hatt flere oppgaver enn kun de interne i Forsvaret.

Militærmusikken i rollen som bindeledd mellom Forsvaret og det sivile samfunn, og som markedsføring av Forsvaret, har ofte vært fremhevet som viktig for å styrke forsvarsviljen. Denne begrunnelsen for

eksistensberettigelse har vært et av de tyngste argumentene fra både politikere og musikere. Videre har den allmennkulturelle verdien alltid veid tungt når musikken har vært vurdert nedlagt eller redusert. Et annet viktig argument har vært musikkens betydning for distrikts-Norge, hvor det påpekes at korpsene har hatt en stor betydning for det sivile musikklivet generelt, og korpsbevegelsen spesielt. Militærmusikerne har, ifølge denne argumentasjonen, dannet fundamentet som korpsbevegelsen er bygd opp på, en tradisjon som Forsvaret har blitt pålagt å føre videre. Den sivile tilknytningen har fulgt militærmusikken fra dens opprinnelse og har hele tiden vært høyt verdsatt av de lokalmiljø hvor musikken har vært

lokalisert. Det har derfor avstedkommet massive protester mot de reduksjoner som har vært foreslått fra slutten av 1800-tallet og frem til i dag. Vertskapsbyene for militærmusikken har mobilisert politikere og befolkning og har via høylydte protester påvirket sentrale beslutningstakere. På den annen side har det vært svært liten vilje fra de berørte kommuner til å bidra økonomisk for å holde korpene i drift, med unntak av de siste endringene i 2002–03.

Musikken har vist stor evne til å benytte et omfattende kontaktnett i tider der spørsmålet om nedleggelse har vært reist. Forsvarets stabsmusikk, som dekker musikkbehovene i Oslo, har en stor del av sine oppdrag knyttet til departementene og kongehuset, og har derfor vært svært synlige for de politiske beslutningstakerne. Militærmusikkens forkjempere har hatt et bredt sivilt kontaktnett som ofte har nådd direkte inn til stortingspolitikere, og reaksjonene mot endringsforslagene har tydelig påvirket sentrale beslutningstakerne.

Et avsluttende eksempel er daværende forsvarsminister Torvald Stoltenbergs svar til Arvid Johansons (Ap) spørsmål om nedleggelse av Forsvarets musikk. Stoltenberg skal ha kvittert med at han ikke var villig til å risikere sin politiske karriere for å legge ned noen musikkorps.¹¹⁴

I kampen mellom de som har fremmet korpens *kulturelle* betydning og de som har fremmet den militære betydning (eller mangel på sådan), har de kulturelle argumentene tradisjonelt veid tyngst. Men ved å føre en slik argumentasjon har det blitt skapt stadig større avstand mellom Forsvarets musikk og resten av Forsvaret.

---

¹¹⁴ Episoden er referert av en ansatt i FD. Thorvald Stoltenberg (Ap) var forsvarsminister i perioden 1979–1981.

English Summary

The Norwegian military bands were formally established in 1818 and in general their placing and structure were unchanged up to 2003. Since the 1880s, however, the military establishment has made a large number of attempts significantly to reduce the bands or close them down altogether.

This report looks into the many years of debate about the Norwegian military bands. Why is it that the bands still exist, 120 years after their military role on the battlefield ended? What roles have the bands played and what arguments have been deployed from the military side, the politico-military side and the cultural-political side?

Even though the existence of the bands was discussed on several occasions from the 1880s onwards, it was not until the economic crisis and the anti-military sentiments in the 1930s that the Norwegian parliament decided to close the bands down. But even under those circumstances the decision could not be carried out. The arguments that the bands were much too important for public life and for the amateur musicians for them to be abolished were put forward by eager spokespersons for the bands and by the band members themselves.

After World War II, when the Norwegian armed forces were studied and a new structure was proposed, the military bands were a natural part of the process. The military commission established to consider proposals concluded that the military bands should pay more attention to their *military* role and less to the function they had had as public concert bands. Their suggestions did not affect the bands' activity, but the military establishment continued to focus on the bands more or less every time there was a new debate on the defence structure in general.

After the end of the Cold War, when the Norwegian armed forces embarked upon huge restructuring programs and large-scale cutbacks in personnel, the bands, surprisingly enough, *increased* the number of musicians by 30 per cent. This build-up phase did not last for many years before the

politicians acknowledged the economic crisis afflicting the armed forces. Two of the bands were therefore closed down in December 2002, but were re-established as civilian bands on 1 January 2003.

After 120 years of debate it is obvious that the military bands have had an important impact, above and beyond being bands for the military. From the very beginning military musicians have played a key role in the musical life of their regions, both as teachers and as musicians. The very close relationship between members of the military bands and the public has provided the bands with a wide and important network of politicians and opinion-makers. This has proven to be of the utmost importance every time the military establishment has suggested reductions or the closedown of bands.

Kilder og litteratur

Bøker

- Farmer, Henry George: *The Rise and Development of Military Music* (New York: Books for libraries press, 1912/1970).
- Flanagan, Lt.gen Edward M. Jr: *Before the Battle* (Novato: Presido Press, 1985).
- Friis, Niels: *Militærmusikken. Blade af dens historie minder om dens mænd* (Viborg: Viborg Stiftsbogtrykkeri, 1941).
- Fure, Odd-Bjørn: *Mellomkrigstid 1920–1940, bind 3 i Norsk utenrikspolitikk historie* (Oslo: Universitetsforlaget, 1996).
- Gundersen, Egil A.: *Ole Olsen; mennesket, musikeren, majoren* (Skien: eget forlag, 1997).
- Hansen, Jan Ingar: *Marinemusikken. 175 år På opprørt hav* (Horten: Marinemusikken og Østlandets sjøforsvarsdistrikt, 1995).
- Hurum, Hans Jørgen: *Musikken under okkupasjonen* (Oslo: Aschehoug, 1946).
- Kendrick, Ian: *Music in the Air. The Story of Music in the RAF* (Egon Publishers, 1986).
- Michelsen, Kari (red.): *Cappelens Musikkleksikon* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1979).
- Nesbit, Roy Conyers: *An Illustrated History Of The RAF* (Godalming: Quadrillion Publishing, 1990).
- Sadie, Stanley (red.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 6 ed. (London: MacMillan, 1980).
- Vaupell, Otto: *Den Danske Hærs historie og Den Norske Hærs historie*, bd. Anden dels første avdeling (København: Den Gyldendalske Boghandel, Thieles Bogtrykkeri, 1876).
- Offentlig dokumentasjon (kronologisk)*
- St.prp. nr. 1 E (1881): "Statsbudsjettet Armeens budget".
- Innst.S. nr. X (1887).
- St.prp. nr. 1 (1888): Hovedpost IX A, "Statsbudsjettet Armeens budget".
- St.prp. nr. 1 (1891): Hovedpost IX A, "Statsbudsjettet Armeens budget".

- St.prp. nr. 1 (1891): Hovedpost IX A Bilag 16, "Statsbudsjettet Armeens budget".
- St.prp. nr. 1 (1892): Hovedpost IX A, "Statsbudsjettet Armeens budget".
- St.prp. nr. 1 (1914): Hovedpost XI A, "Statsbudsjettet".
- St.prp. nr. 33 (1926): "Om ny hærordning".
- Innst.S. nr. 180 (1927).
- St.prp. nr. 1 (1929): "Statsbudsjettet".
- B.innst.S. nr. 120 (1929): "Budgettinnstilling til Stortinget".
- St.prp. nr. 6 (1933): "Om ny forsvarsordning".
- Budsj.innst.S. nr. 125 (1936): tillegg nr. 4, "Innstilling fra militærkomiteen om bibehold av divisjonsmusikk-korpene".
- St.prp. nr. 1 (1937): tillegg nr. 4, "Om opprettelse av Divisjonsmusikk-korpene".
- Budsj.innst.S. nr. 137 (1937): tillegg 3, "Innstilling fra militærkomiteen om opprettholdelse av divisjonsmusikk-korpene".
- St.prp. nr. 2 (1946-47): "Statsbudsjettet".
- St.prp. nr. 1 (1947): "Statsbudsjettet".
- "Forsvarskommisjonen av 1946", del 6 (1949).
- Budsj.innst.S. nr. 230 (1953): "Innstilling fra militærkomiteen om bevilgning til Forsvarets musikk".
- Innst.S. nr. 186 (1953): "Innstilling fra militærkomiteen om Forsvarets organisasjon".
- St.prp. nr. 2 (1953): "Forsvarets organisasjon".
- Budsj.innst.S. nr. 225 (1964-65): "Budsjetttinnstilling til Statsbudsjettet".
- Stortingstidene, nr. 1, 14. desember 1964: "Forsvarsbudsjettet".
- St.prp. nr. 1 (1964-65): "Statsbudsjettet".
- Budsj.innst.S. nr. 7 (1973-74): "Budsjetttinnstilling til Statsbudsjettet".
- St.prp. nr. 1 (1973-74): "Statsbudsjettet".
- NOU 1979:50 (1979): "Forsvarets musikk".
- St.prp. nr. 1 (1981-82): "Statsbudsjettet".
- St.meld. nr. 54, Norge (1987-88): "Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1989–93".
- St.prp. nr. 113 (1988-89): "Om visse organisasjonsendringer m v i Forsvaret".
- Forsvarets overkommando, Oslo:

- “Forsvarsstudien 1991”, (1992).
 NOU 1992:12, Oslo:
 “Forsvarskommisjonen av 1990” (16. mars 1992).
- St. meld. nr. 16 (1992-93):
 “Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1994–98” (8. januar 1992).
- Innst. S. nr. 150 (1992-93): “Innstilling fra forsvarskomiteen om hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1994–98”.
- Stortingstidene, nr. 253, 13. mai 1993:
 “Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i 1994–98”.
- St.meld. nr. 19 (1992-93): “Om Forsvarets musikk”.
- Innst.S. nr. 166 (1992-93): “Innstilling fra forsvarskomiteen om Forsvarets Musikk”.
- Stortingstidene nr. 9, 18. mai 1993:
 “Forsvarets musikk”.
- NOU 1994:18: “Velferdstjenesten i Forsvaret” (1994).
- St. meld. nr. 22 (1997-98):
 “Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999–2002”, (26. februar 1998).
- St.prp. nr. 1 (1999-2000): “Statsbudsjettet”.
 Forsvarets Overkommando: Forsvarsstudie 2000. Ugradert versjon gitt ut sammen med Forsvarets Forum.
- St.prp. nr. 45 (2000-01): “Om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002–2005”.
- Innst.S. nr. 342 (2000-01): “Innstilling fra forsvarskomiteen om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002–2005”.
- Stortinget, møte onsdag 13. juni kl. 10, 2001 (Stortinget [online 19. feb. 2006]).
- St.prp. nr. 1 (2002-2003): tillegg nr. 4.
 Forsvarsstaben: Forsvarssjefens militærfaglige utredning, 8. desember 2003.
- St.prp. nr. 42 (2003-2004): Om den videre moderniseringen av Forsvaret.
- Inst.S. nr. 234 (2003-2004).
 Møte i Stortinget 10. juni 2004 (Stortinget [online 19. feb. 2006]).
- Artikler, foredrag og oppgaver*
- Berg, Ulf Steinar: *Militærmusikk i Norge ca 1600–1818*, hovedoppgave (Trondheim: Universitetet i Trondheim, 1983).
- Elnes, Trond: *Divisjonsmusikken i Halden*, hovedoppgave (Oslo: Universitetet i Oslo, 1980).
- Friis, Niels: “Den militære musik, Nogle historiske Rids”, *Norsk Militært Tidsskrift*, (1955).
- Furuly, Jan Gunnar: “Redning for militærkorps”, *Aftenposten*, 1. november 1990.
- Halvorsen, Tore og Trude Liv Nilsen: “Kulturpolitikere, hvor er dere?”
 leserbrev i *Ballade*, 11. juni 2001 (Musikkinformasjonscenteret nettavis [online 19. feb. 2006]).
- Holtan, Svein: *Når Apollo underlegges Mars, Forsvarets musikk eksistensgrunnlag – de lange linjer og fremtidige muligheter*, fordypningsoppgave (Luftkrigsskolen, 2000).
- Johannesen, Christer Musikkinspektør/
 Ob.lit.: “Forsvarets musikk – lange tradisjoner i Norge”, *Norges Forsvar*, (september 1995).
- Persen, Niels K.: “Militærmusikken i Norge”, *Norske musikkorps* (Oslo: Notabene forlag, 1988).
- Sinding-Larsen, Alfred: “Flyvende faner og klingende spill”, *Norsk Militært Tidsskrift*, 19. januar 1906. (Kristiania 1906).
- Arkivmateriale*
- Biblioteket, Forsvarets overkommando, Oslo. “Forsvarets musikk – Innstilling fra arbeidsgruppe oppnevnt av Forsvarsdepartementet” (26. mars 1990).
- Biblioteket, Forsvarets overkommando, Oslo, “Omorganisering av Forsvarets musikk. Tilleggsinnstilling til NOU 1979:50 fra Musikkutvalget 1988” (1988).
- Bortsettingsarkivet, Forsvarets overkommando, Oslo,
 13418/73/56452/72/B/FO/PI1/FAS/
 BH/201.8. “Brev fra Forsvarets

overkommando til Forsvarsdepartementet 'Militærmusikkens organisasjon' skrevet av Stabssjef Forsvarets overkommando, Viseadmiral R. Godø, (Forsvarets overkommando, 14. mars 1973).

Forsvarets overkommando, Oslo, 1999/1635/FO/PIII. "Utkast: rammeplan for yrkeskvalifiserende kurs for yrkestilsetting uten krigsskole skrevet av Major Asle Gaarder, (Personellstaben, 3. desember 1999).

Forsvarsdepartementet, Oslo, 89100983-38. "Forsvarets musikk – innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Forsvarsdepartementet – Høringsuttalelse" skrevet av Morten Buan, (Befalets Fellesorganisasjon, 9. mai 1990).

Forsvarsdepartementet, Oslo, 89/00983-41. "Forsvarets musikk – innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Forsvarsdepartementet – Høringsuttalelser" skrevet av Bråten og Nordvik, (Norges Offisersforbund og Norsk Musikerforbund, 11. mai 1990).

Forsvarsdepartementet, Oslo, FD II 2/ TBJ-296. "Brev til berørte kommuner og fylkeskommuner om 'Forsvarets musikk'" skrevet av Statssekretær Elsa Eriksen, (Forsvarsdepartementet, 28. januar 1992).

Forsvarsdepartementet, Oslo, 92/4748-1. "Stortingsproposisjon om omorganisering av Forsvarets musikk" skrevet av Stabssjef Forsvarets overkommando Generaløyntnant Svang-Rasmussen, (Forsvarets overkommando, 6. oktober 1992).

Musikernes fellesorganisasjon: Notat til Stortingets forsvarskomiteé, 20. april 2004.

Norges musikkhøgskole: åpent brev til Forsvarsminister Bjørn Tore Godal, 23. januar 2001.

Norges Offisersforbund, Oslo, 323/92/NOF/ AS/KJ/201.0. "Brev til Forsvarsminister Johan Jørgen Holst 'Forsvarets musikk'" skrevet av Petter A. Moe, (Norges Offisersforbund, 4. februar 1992).

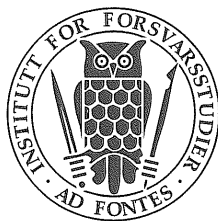
IFS Info 2/2006

Svein Holtan

Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies

Tollbugt. 10
N-0152 OSLO
Norway

Tel: +47 23 09 31 05
Fax: +47 23 09 33 79

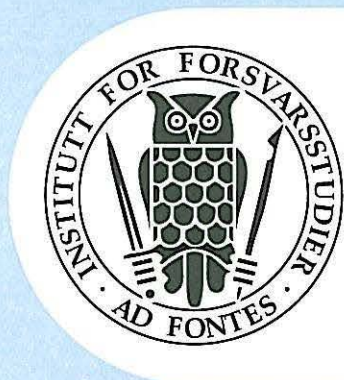
Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies

IFS Info 2/2006

Svein Holtan

Den standhaftige militær- musikken

Forsvarets musikk og den lange
debatten om nedleggelse

Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies